і патрабаванняў рабочых кафлянага з-да Поляка, яўкі, візітныя карткі з пячаткай Мінскай арг-цыі РСДРП, талонныя кніжкі для збору ахвяраванняў, перапіска, якая сведчыла пра яго антыўрадавую дзейнасць. Зняволены ў мінскую турму. Паводле прыгавору Віленскай судовай палаты ў снеж. 1908 высланы на пасяленне ў Енісейскую губ., дзе быў да 1911 ці 1912. Далейшы лёс невядомы.
Н. В. Назарава.

БАЛТЫ, група індаеўрапейскіх плямён і народаў, якія гавораць ці гаварылі на балтыйскіх мовах або іх дыялектах (літоўцы, латышы, прусы, ятвягі, куршы, земгалы, селы). Упершыню тэрмін «Б.» ўвёў ням. вучоны Г. Ф. Несельман у 1845. Фарміраванне Б. адбывалася ў эпоху неаліту (3—2-е тысячагоддзе да н. э.), калі носьбіты *шнуравой керамікі культур* распаўсюдзіліся ў Сярэдняй і Паўн. Еўропе і асімілявалі мясц. насельніцтва. Вобласць пашырэння Б. ахоплівала бас. Віслы, Нёмана, Зах. Дзвіны, Верхняга Падняпроўя, вярхоўяў Волгі і Акі. У раннім жалезным веку (7 ст. да н. э.— 4 ст. н. э.) Б. на Пд і ПдУ мяжавалі са скіфамі, сарматамі і плямёнамі *зарубінецкай культуры*, на Пн і ПнУ іх суседзямі былі фіна-угорскія плямёны, на З — славяне і германцы. У пісьмовых крыніцах Б. ўпершыню згадваюцца Тацытам (1 ст. н. э.) у сувязі з промыслам бурштыну. Пталамей (2 ст. н. э.) указваў на этнічнае чляненне плямён Балтыйскага ўзбярэжжа і сумежных тэрыторый (венеды, вельты, айсты, карбоны, карыёты, селы, гелоны і інш.). У скандынаўскіх хроніках 9 ст. называюцца куршы, земгалы, прусы; у старажытнарускіх летапісах (11 ст.) — куршы, латгалы, прусы, ятвягі, пазней (12 ст.) — літва, жмудзь і інш. На тэр. Беларусі Б. належалі *днепра-дзвінская культура, штрыхаванай керамікі культура* і, магчыма, *мілаградская культура*. Старажытнасці больш позняга часу (5—7 ст. н. э.) на гэтай тэрыторыі ў сваёй аснове былі таксама балцкімі, але ўжо са славянскім уплывам. Вядучую ролю ў эканоміцы Б. доўгі час адыгрывала паляванне і рыбалоўства. З удасканаленнем прылад вытворчасці, што было выклікана шырокім ужыткам жалеза, вядучай галіной гаспадаркі паступова станавілася земляробства. Асноўным тыпам пасяленняў Б. былі ўмацаваныя паселішчы — *гарадзішчы*, якія з развіццём земляробства змяніліся адкрытымі *селішчамі* — вёскамі, дзе жылі некалькі вялікіх, а потым і малых сем'яў. Тагачасныя Б. падзяляліся на заходніх, усходніх і дняпроўскіх. Да заходніх адносіліся пруса-ятвяжскія плямёны (прусы, ятвягі, куршы, галінды, скальвы), да ўсходніх — лета-літоўскія (літва, аўкштайты, жэмайты, латгалы, земгалы і інш.). Вычляненне дняпроўскіх Б. можна правесці толькі археалагічна (юхнаўская, верхняокская культуры і ўсх. частка днепра-дзвінскай культуры). Адзіным рэліктам, які тут захаваўся ў 9—12 ст., з'яўляецца летапіснае племя голядзь. Паводле даных тапанімікі і археалогіі на тэр. Беларусі пражывалі продкі балцкіх плямён: літвы, лотвы, латыгалі, ятвягаў і інш. У 2-й пал. 1-га тысячагоддзя н. э. славяне, якія рухаліся з Пд на Пн па Дняпры, адрэзалі дняпроўскіх і часткова ўсходніх Б. і амаль поўнасцю асімілявалі іх. Выцесненыя ў рэгіён Прыбалтыкі, Б. прынялі ўдзел у фарміраванні этнічных *літоўцаў* і *латышоў*. На тэр. Беларусі асіміляцыя Б. працягвалася да 12—13 ст. і пазней. Частка іх была выцеснена на ПнЗ, частка знішчана, але значная колькасць засталася жыць на сваіх месцах як астраўкі сярод славянскага асяроддзя. З цягам часу славянізаваныя нашчадкі Б. усё больш зліваліся з новымі патокамі славян, што садзейнічала фарміраванню этнічнай спецыфікі зах. груп усх.-славянскага насельніцтва 9—13 ст., з якіх складвалася беларуская народнасць.

Літ.: Моора Х. А. О древней территории расселения балтских племён // Сов. археология. 1958. № 2; Мажюлнс В. Лингвистические заметки к балтийскому этиогенезу. М., 1964; Третьяков П. Н. Финно-угры, балты и славяне на Днепре и Волге. М.; Л., 1966; Седов В. В. Славяне Верхнего Поднепровья и Подвинья. М., 1970; Яго ж. Балты и славяне в древности (по данным археологии) // Из древнейшей истории балтских народов. Рига, 1980; Митрофанов А. Г. Железный век средней Белоруссии (VII—VI вв. до н. э.— VIII в. н. э.). Мн., 1978; Шадыро В. И. Ранний железный век северной Белоруссии. Мн., 1985.
В. І. Шадыра.

БАЛУ́ЕЎ Пётр Сямёнавіч [21.6(3.7).1857—1923], рускі ваенны дзеяч, генерал ад інфантэрыі (1915). Сын ген.-маёра з дваран Стаўрапольскай губ. Скончыў Акадэмію Генеральнага штаба (1882). У час руска-турэцкай вайны 1877—78 удзельнічаў у аблозе і штурме крэпасці Карс. У 1885—1900 служыў у Данскім казацкім войску; потым паслядоўна камандзір пях. батальёна, палка, брыгады. У 1904—05 нач. штаба 6-га армейскага корпуса і штаба вайсковай аховы Ломжынскай губ. Удзельнічаў у вучэннях і манеўрах войск Варшаўскай ваен. акругі, у 1907—09 склаў ваенна-тапаграфічны агляд раёна рэк Бобр і Нараў. З 1910 нач. 17-й пях. дывізіі. На пачатку 1-й сусв. вайны камандзір корпуса (з вер. 1914); удзельнік Галіцыйскай і Лодзінскай аперацый 1914, аперацыі рус. войск па ліквідацыі *Свянцянскага прарыву 1915*. Падчас *Нарачанскай аперацыі 1916* нач. паўд. ударнай групы. Затым камандаваў асобай (ліст. 1916 — ліп. 1917) і 11-й (ліп. 1917) арміямі. З 20.7(2.8). 1917 галоўнакамандуючы арміямі Паўднёва-Заходняга, з 4(17).8.1917 — *Заходняга фронту 1915—18*. Падтрымліваючы лаяльныя адносіны да выбарных вайск. камітэтаў, імкнуўся захаваць баяздольнасць фронту (выступаў супраць братання, дамагаўся ўзмацнення дзейнасці ваенна-палявых судоў, хадайнічаў аб закрыцці бальшавіцкай газ. «Звезда»). Пасля Кастр. ўзброенага паўстання адмовіўся падпарадкавацца ... Сав. ўрада пачаць перагаворы з ... ваннем герм. войск аб перамір'і. У 12(25).11.1917 рэв. войскі пад ... вам ВРК Зах. фронту акруж... Мінску штаб фронту і адхілілі Б. ... ды. З 1918 на штабной ... Арміі. У 1919 у Рэўваенсаве... публікі. У 1920 — пастаянны ... бай нарады па пытаннях п... і сродкаў для барацьбы з ... нем польскай контррэвалюцыі ... лоўнакамандуючым узбр. ... С. С. Каменеве; 30.5.1920 разам з ... Брусілавым і інш. генераламі ... арміі — членамі Асобай нарады ... пісаў «Зварот да ўсіх афіцэраў, ... ні знаходзіліся» з заклікам ... Чырв. Арміі ў барацьбе з ... Польшчай. З 1920 Б. удзельнічаў у ... цы Камісіі па даследаванні і ... станні вопыту вайны 1914—18 ... у Маскве.

Тв.: Военно-топографический обзор ... ро-Наревского района. Ломжа, 1909.

Літ.: Великая Октябрьская с... ская революция в Белоруссии: До... и материалы. Т. 1—2. Мн., 1957; ... Советской власти в Белоруссии. Мн., ... Смольянинов М. М. Ре... движение солдатских масс на ... фронте в 1917 году. Мн., 1981.
В. В. Антонаў, М. І. ...

БАЛЦІН Аўгуст Янавіч [сапр. Б... Тэадор Янавіч; 5(17).1.1894, г. ... пот Курляндскай губ. (цяпер г. ... Латвія) — 23.6.1953], прафесійны ... валюцыянер, дзярж. дзеяч БССР. ... КПСС з 1909. З 1908 вёў рэв. ... насць у Лібаве, Пецярбургу, Рыж... каве, Баку, Грозным. Шмат разоў ... таваны і зняволены (1909, 1913, 1916). Пасля Кастр. рэвалюцыі ... ня Закаўказскага кааператыўнага ... нам. старшыні Цэнтрасаюза, ... Міжкааператыўнага савета і інш. З ... у БССР: старшыня Белкаапсаюза ... ком гандлю (1930), заб... (1931—33), нам. старшыні СНК ... (1933—34), нарком лёгкай (1934), ... цовай (1934—37) прам-сці. Чл. ... СССР (1935—37), ЦВК БССР ... 37), Прэзідыума ЦВК БССР ... 37). Чл. ЦК КП(б)Б (1930- ... старшыня *Таварыства старых ... коў* у БССР (1933—37). Бес... арыштаваны 4.9.1937 і зняволены ... літаваны і вызвалены з турмы ... 1940-х г.
М. І. ...

БАЛЬНІ́ЧНЫЯ КАСЫ, органы стра... вання рабочых на Беларусі у ... 20 ст. Выплачвалі дапамогу хворым ра... бочым за кошт іх страхавых узносаў. У Расіі 23.6(6.7).1912 быў зацверджаны закон «Аб абавязковым страхаванні рабочых ад няшчасных выпадкаў і на ... падак хваробы». Ён пашыраўся на ... мысл. прадпрыемствы, у якіх пра... не менш як 20 чал. пры наяўнасці ... рухавіка і не менш за 30 чал. ... рухавіка. Каса магла быць заснавана ... наяўнасці 200 членаў, калі было менш ... ствaралася агульная каса для работ... некалькіх прадпрыемстваў. Члены ... штомесяц плацілі ўзнос у памеры 2—3 % ад сумы заробку. Ула...

...прыемства ўносіў у касу $^2/_3$ сумы ...ку рабочых. З сродкаў Б. к. хворым ...алі дапамогу ў памеры 25—50 % ...нага заробку на працягу не больш ...1 тыдняў. Жанчыны атрымлівалі да... па цяжарнасці ад палавіны да ...заробку на працягу 4 тыдняў да ... У канцы 1913 у Віленскай, Ві..., Гродзенскай, Мінскай і Ма...скай губ. налічвалася 99 Б. к., у ...удзельнічала 39 тыс. рабочых, ле... 1914—128 кас, каля 47 тыс. чле... У Мінскай губ. было ў гэты час ... якія налічвалі 9,5 тыс. рабочых, ...лёўскай — 17 кас, больш за 6 тыс. ... Б. к. спрыялі паляпшэнню ахо... здароўя рабочых зах. губерняў, але ...ваннем тут было ахоплена толькі ... ⅙ часткі рабочых і служачых.

М. М. Забаўскі.

...ЬЦАР (Balzer) Освальд Мар'ян ...1858, мяст. Ходараў, цяпер Львоў...обл.— 11.1.1933), польскі гісторык. ... ў Львоўскім і Кракаўскім ... (1878—81). З 1887 праф. поль... права Львоўскага ун-та. Чл. Кра... АН (1888). З 1891 дырэктар ... краявога архіва. Заснаваль... (1901) Польскага навук. т-ва ў Льво... ...дактар (1891—94) час. «Kwartalnik ...у» («Гістарычны штокварталь...»). Аўтар прац па гісторыі дзяр... і права Польшчы і ВКЛ. Прад... т. зв. эвалюцыйнай тэорыі ўтва... ...дзяржаўнасці, імкнуўся даказаць ...ванне польскай дзяржаўнасці не... ...ным з радавых адносін. Шэраг гіст. ... выдадзены ў перакладзе на рус. ... («Да гісторыі грамадска-дзяржаў... ладу Польшчы», 1908).

...: Genealogia Piastow. Kraków, 1895; ... prawa polskiego. T. 3—4, cz. 1. ... 1906; Królestwo Polskie 1295—1370. ...—3. Lwow, 1919—20; Historya ustroju ... Lwow; Warszawa, 1922.

...: Nowy Korbut. T. 7. Romantyzm. ... ogólne i rzeczowe. Hasła osobowe. ...szawa, 1968. *Дз. У. Караў.*

...ЬЦЭВІЧ Вацлаў Мартынавіч [1876, ...нцы Лідскага пав. (цяпер у Во...скім р-не) — 1902], рэвалюцыянер, ...з пачынальнікаў с.-д. руху на ...русі і ў Літве. Працаваў краў... у Вільні. Разам з Ф. Э. *Дзяржын...* наладзіў выпуск і распаўсюджван... ...легальнай л-ры. У вер. 1897 арышта... па справе Віленскага рабочага гурт... ...ранёс катаванні, учыненыя жандар... афіцэрам Васільевым. Пасля турэм... ...вызвалення ў адм. парадку высланы ... 1899 у Вяцкую губ., адкуль у ... жа годзе ўцёк на радзіму. Пе... на нелегальнае становішча і вёў ...прапаганду сярод рабочых Вільні, ..., Коўна. Быў дэлегатам 2-га ... *Сацыял-дэмакратыі Каралеўства Польскага і Літвы* (жн. 1900, Отвацк, ... Варшавы) і канферэнцыі СДКПіЛ ... 1901, Беласток). У сак. 1901 ...ў арганізацыі СДКПіЛ у Смар... Летам 1901 удзельнічаў у стварэн... на Беларусі і ў Літве Усеагульнага ...-дэмакратычнага федэратыўнага ... гарбароў. На 3-м з'ездзе СДКПіЛ ... 1901, Варшава) выбраны ў Галоў... праўленне партыі. У 1902 па асабістай ініцыятыве рыхтаваў замах на Васільева (не здзейсніўся). Памёр у Вільні ад сухот.

Літ.: Płocbocki M. Wspomnienia działacza SDKPiL. Warszawa, 1956; Kancewicz J. Bałcewicz Wacław // Slownik biograficzny działaczy polskiego Rucbu robotniczego. Warszawa, 1986. T. 1. *В. М. Чарапіца.*

БАЛЬШАВІК, рабочы пасёлак у Гомельскім р-не, цэнтр сельсавета. За 15 км ад Гомеля, 1 км ад чыг. ст. Лазурная на лініі Гомель—Жлобін, на аўтадарозе Гомель — Магілёў. Утвораны ў 1950 з 1-га, 2, 3, 4-га пасёлкаў торфазавода «Бальшавік», да 1962 ва Уваравіцкім р-не. Торфапрадпрыемства «Бальшавік», асфальтабетонны з-д, Дом быту. Сярэдняя і 8-гадовая школы, дзіцячы сад-яслі, клуб, бальніца. Брацкая магіла сав. воінаў, якія загінулі пры вызваленні раёна ад ням.-фаш. захопнікаў, помнік землякам, што загінулі ў Вял. Айч. вайну.

«БАЛЬШАВІК», тэарэтычны і палітычны орган *Цэнтральнага Камітэта КПЗБ* (№ 1—40 газета на 12 старонках, з № 41 — часопіс на 50—70 старонках). Выдаваўся са снеж. 1924 да 1936 на бел. і рус. мовах спачатку ў Вільні нелегальна, потым у Мінску. Выходзіў нерэгулярна. Меў рубрыкі: «З жыцця партыі», «Па Савецкай Беларусі», «Наша жыццё і барацьба», «З жыцця нашых брацкіх кампартый». Публікаваў інфармацыю пра дзейнасць ЦК КПЗБ, друкаваў найважнейшыя рашэнні з'ездаў, канферэнцый і пленумаў КПЗБ і КПП, артыкулы па тэорыі і практыцы рэв. барацьбы, пра формы і метады работы парт. арг-цый, расказваў пра будаўніцтва сацыялізму ў СССР і БССР, дзейнасць кампартый і рэв. барацьбу пралетарыяту замежных краін. У 1930-я г. на старонках часопіса змешчана шмат артыкулаў сектанцкага характару. Сярод аўтараў кіраўнікі КПП і КПЗБ А. Варскі, Ю. Ленскі, П. Корчык, С. Т. Мілер, А. А. Альшэўскі, Л. І. Родзевіч і інш. У склад цэнтр. рэдакцыі органа ЦК КПЗБ у розны час уваходзілі Альшэўскі, С. Я. Будзінскі, М. А. Блінчыкаў, Родзевіч (рэдактар) і інш. Выйшла каля 50 нумароў.

Літ.: Зелинский П. И., Ракевич Н. А. Печать КПЗБ в борьбе за свободу. Ми., 1977. С. 7—9. *П. І. Зялінскі.*

«БАЛЬШАВІК БЕЛАРУСІ», назва часопіса *«Коммунист Белоруссии»* ў 1927—52.

БАЛЬШАВІЦКІЯ АРГАНІЗАЦЫІ РСДРП на Беларусі ў 1917. Пасля VII (Красавіцкай) Усерасійскай канфер. РСДРП 1917 і асабліва пасля VI з'езда РСДРП(б) [26.7(8.8) — 3(16).8.1917] працэс выхаду бальшавікоў з аб'яднаных с.-д. арг-цый і стварэнне імі сваіх асобных арг-цый рэзка паскорыўся. Разам з тым бальшавікі працягвалі супрацоўніцтва з левым крылом меншавізму — меншавікамі-інтэрнацыяналістамі [мартаўцамі, назва ад псеўданіма аднаго з іх лідэраў — Л. Мартава (сапр. Цэдэрбаум Ю. В.)] і нефракцыйнымі аб'яднанымі сацыял-дэмакратамі (інтэрнацыяналістамі). Апошнія ў адрозненне ад мартаўцаў паступова адасабляліся ад меншавікоў-абаронцаў і ў жн. 1917 сталі ствараць на Беларусі і Зах. фронце свае самастойныя арг-цыі, большасць якіх пазней зліліся з бальшавіцкімі. У шэрагу выпадкаў бальшавікі і меншавікі-інтэрнацыяналісты выходзілі з «аб'яднанак» разам, стваралі агульныя арг-цыі, што стаялі пераважна на бальшавіцкіх пазіцыях і называліся інтэрнацыяналісцкімі.

Першымі арганіз. сувязь з меншавікамі і бундаўцамі разарвалі гомельскія бальшавікі. 6(19).4.1917 на сваім агульнагар. сходзе яны стварылі камітэт, які назвалі Палескім. У яго склад увайшлі М. М. Хатаевіч, В. Т. Пяньеўскі, І. М. Якубаў, І. А. Хімакоў, Д. А. Цырлін. Да канца мая Гомельская бальшавіцкая арг-цыя вырасла з 30 да 200 членаў, да канца жн.— да 800 чал. У Віцебску на агульнагар. сходзе бальшавікоў і меншавікоў-інтэрнацыяналістаў 20.6(3.7).1917 была створана пагаджальная камісія, якая фактычна стала часовым праўленнем Віцебскай с.-д. арг-цыі (інтэрнацыяналістаў). У яе склад увайшлі бальшавікі С. І. Брадоўскі, Б. Д. Пінсан, В. Я. Чунчын, А. А. Шыфрыс, міжраёнцы Аболін, Бабун і меншавік-інтэрнацыяналіст Туфрын. 2(15) ліп. на агульнагар. сходзе віцебскіх сацыял-дэмакратаў прынята рэзалюцыя аб далучэнні да Усерасійскага бальшавіцкага цэнтра і аб разрыве ўсіх сувязей з «сацыялістычным блокам». 4(17) ліп. ад «сацыялістычнага блока» адмежавалася *Віцебская латышская раённая арганізацыя РСДРП* і яе члены ўвайшлі ў склад Віцебскай арг-цыі РСДРП (інтэрнацыяналістаў). Па ініцыятыве бальшавікоў 7(20) ліп. абраны прэзідыум Віцебскага к-та РСДРП (інтэрнацыяналістаў) у складзе Шыфрыса (старшыня), Пінсана, Д. М. Тайнова і Даўгашова, што завяршыла працэс афармлення Віцебскай арг-цыі РСДРП (інтэрнацыяналістаў). У канцы чэрв. афармілася Полацкая арг-цыя РСДРП аб'яднаных інтэрнацыяналістаў. Фарміраванне Мінскай арг-цыі РСДРП(б) завершана 17(30).7.1917, што пацверджана заявай Мінскага к-та. На час выхаду з «аб'яднанкі» яна налічвала каля 400 чал., на пач. жніўня — 600. Мінскі к-т РСДРП(б) 27.7(9.8).1917 выпусціў у свет 1-ы нумар газ. «Звезда» (гл. *Звязда*), якая стала агульнабальшавіцкай газетай на Беларусі.

Названыя арг-цыі былі найб. буйнымі, вакол якіх на працягу ліп.— жн. разгортваўся інтэнсіўны працэс афармлення бальшавіцкіх арг-цый. Аднак канчатковую перавагу над тэндэнцыямі на захаванне аб'яднаных с.-д. арг-цый ён набыў толькі пасля падаўлення карнілаўскага мяцяжу. 10(23) ліп. пры дапамозе прадстаўніка Мінскай арг-цыі РСДРП створана самастойная група бальшавікоў і інтэрнацыяналістаў у Бабруйску. У канцы ліп. ў яе склад